

Advies betreffende de governance inzake luchtkwaliteit

- **Gevraagd door de voorzitter van de Commissie voor de Transversale Aangelegenheden – Gewestbevoegdheden van de Senaat, Steven Vanackere, in een brief van 16 februari 2018**
- **Vorbereid door de werkgroepen “Energie en Klimaat” en “Productnormen”**
- **Goedgekeurd door de Algemene Vergadering op 22 mei 2018 via schriftelijke procedure**
- **De oorspronkelijke taal van dit advies is het Frans**

1. Context

- [a] De Commissie voor de Transversale Aangelegenheden – Gewestbevoegdheden van de Senaat werd door de plenaire vergadering van deze Kamer verzocht een informatieverlag op te stellen betreffende de noodzakelijke samenwerking tussen de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten inzake de verbetering van de luchtkwaliteit, met het oog op de bevordering van de volksgezondheid.

Bovengenoemde commissie zal proberen een overzicht op te maken van de wetenschappelijke gegevens, de kennis en de vastgestelde problemen omtrent dit onderwerp om vervolgens beleidsaanbevelingen te formuleren.

- [b] Als voorzitter van de eerder genoemde commissie heeft de heer Steven Vanackere de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling verzocht hem alle informatie, nota's of memoranda over te maken waarover de raad hieromtrent beschikt, eventueel om een schriftelijk advies over de kwestie uit te brengen.
- [c] De FRDO beantwoordt dit verzoek met het opstellen van een beknopt advies dat de gezamenlijke standpunten van de stakeholders die de raad vertegenwoordigt bevat.
- [d] Dit advies wordt uitgebracht rekening houdende met de geldende bevoegdheidsverdeling, waarvan ter informatie een samenvatting wordt gegeven in Bijlage 1.
- [e] Luchtvervuiling wordt voornamelijk veroorzaakt door chemische verbindingen die voortvloeien uit menselijke activiteiten. Zoals uit de grafiek in bijlage 2 kan worden vastgesteld, gaan de meeste emissies de laatste jaren in dalende lijn, aan een verschillend tempo. Niettemin heeft luchtvervuiling nog veel negatieve effecten op de menselijke gezondheid. De longaandoeningen die luchtvervuiling veroorzaakt kennen wij al lang, maar recenter heeft men ontdekt dat ze een nog veel grotere impact heeft op het hart en de bloedvaten. Bovendien verhoogt luchtvervuiling het risico op het ontwikkelen van astma en allergieën en werden er eveneens effecten vastgesteld op de hersenen en het cognitieve functioneren.
- [f] Zelfs gezonde mensen worden erdoor getroffen, met name door een verminderde ademhalingscapaciteit tijdens vervuilingsspieken. Daarbij zijn kinderen bijzonder gevoelig voor de effecten van luchtverontreiniging. Zo is uit recent onderzoek gebleken dat die effecten van bij de conceptie kunnen optreden en dat zij in verband kunnen worden gebracht met een risico op vroeggeboorte, een lager geboortegewicht en zelfs cellulaire veranderingen.

- [g] Luchtvervuiling heeft ook een invloed op tal van natuurlijke elementen(water, bodem, planten,...), waarvan de effecten doorwegen op economische sectoren zoals de landbouw en de bosbouw (ozonconcentraties, zure regen, eutrofiëring,...). Ook gebouwen en cultuurgoederen worden getroffen ingeval van een slechte luchtkwaliteit.
- [h] Kortom, luchtvervuiling brengt aanzienlijke maatschappelijke kosten met zich mee, onder meer op het gebied van sociale zekerheid¹.

2. Advies

2.1. Inleidende opmerkingen

- [1] De FRDO is van oordeel dat het verbeteren van de luchtkwaliteit een topprioriteit is in ons land om de volksgezondheid te bevorderen en beklemtoont dat sommige belangrijke bronnen van pollutanten ook een aanzienlijke economische impact kunnen hebben, zoals bijvoorbeeld de verkeersfiles die onder andere voor de bedrijven zware kosten met zich meebrengen.
- [2] De Raad stelt het ten zeerste op prijs dat hij betrokken wordt bij de werkzaamheden die de Senaat momenteel uitvoert over het thema van de governance inzake de luchtkwaliteit en dankt deze Kamer voor de opportuniteit die hij krijgt om een advies over deze kwestie uit te brengen.

2.2. Huidig wettelijk kader

- [3] Wat de Europese Unie betreft, worden in het huidige wettelijke kader verschillende benaderingswijzen gecombineerd, waaronder:
- luchtkwaliteitsdoelstellingen (immissiegrenswaarden), die hoofdzakelijk door de Europese richtlijn betreffende de luchtkwaliteit zijn opgesteld²;
  - emissieplafonds op nationaal niveau, met de richtlijn die voorheen de NEC-richtlijn werd genoemd³ en die het herziene protocol van Göteborg uitvoert;
  - controle van de emissies aan de bron, ongeacht of het om producten (Euronormen, Ecodesign-richtlijn...) of om industriële installaties (IED-richtlijn⁴) gaat (immissiegrenswaarden en betere beschikbare technieken).
- [4] Bij een overschrijding van de immissiegrenswaarden die krachtens de richtlijn betreffende de luchtkwaliteit aan België worden opgelegd, dienen de genomen maatregelen in de betrokken zones aangepast te zijn, zodat de periode van overschrijding *zo kort mogelijk*⁵ is.

---

¹Zie bijvoorbeeld WHO Regional Office for Europe, OESO (2015). Economic cost of the health impact of air pollution in Europe: Clean air, health and wealth. Kopenhagen: WHO Regional Office for Europe.

² Richtlijn 2008/50/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 mei 2008 betreffende de luchtkwaliteit en schonere lucht voor Europa

³ Richtlijn 2016/2284/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2016 betreffende de vermindering van de nationale emissies van bepaalde luchtverontreinigende stoffen

⁴ Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies

⁵ Hof van Justitie van de Europese Unie (Commissie/Polen, C-336/16, 22 februari 2018, ECLI:EU:C:2018:94, punt 102; Commissie/Bulgarije, C-488/15, 5 april 2017, EU:C:2017:267, punt 109; Client Earth/Verenigd Koninkrijk, C-404/13, 19 november 2014, ECLI:EU:C:2014:2382, punt 57.

2.3. Langetermijnvisie

- [5] Aangezien de FRDO van oordeel is dat de bezorgdheid om de gezondheid te beschermen een constante factor zou moeten zijn in het beleid tot beperking van emissies in de atmosfeer, ondersteunt hij doelstelling 35 van de in 2013 goedgekeurde federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling⁶ die het volgende vermeldt (met verwijzing naar de tegen 2050 gewenste situatie): *“De uitstoot van vervuilende stoffen, zoals stikstofoxiden, fijn stof, persistente organische stoffen, zware metalen, nitraten en fosfaten, zal aanzienlijk verminderd zijn en de lucht (binnen en buiten)-, water- en bodemvervuiling zal niet langer een significante – directe of indirecte – weerslag hebben, noch op de gezondheid, noch op het milieu”*. De raad wenst echter dat deze doelstelling eerder wordt bereikt dan in 2050, voor zover dat haalbaar is.
- [6] Voor de raad moet deze beleidsvisie effectief ten uitvoer worden gebracht, moet ze gecoördineerd worden tussen de verschillende betrokken entiteiten en moet ze in lijn zijn met de drempels die in de WHO-richtlijnen inzake de luchtkwaliteit worden voorgesteld, teneinde de gezondheid te beschermen. Krachtens artikels 23 van de Grondwet komt het elk van de wetgevers toe het recht van iedereen op een gezond leefmilieu te garanderen.

2.4. Coördinatie tussen beleidsniveaus

- [7] Zowel om te verzekeren dat het huidige kader wordt nageleefd als om de realisatie van de langetermijnvisie mogelijk te maken, beklemtoont de raad dat het onontbeerlijk is een coherent en gecoördineerd beleid inzake de luchtkwaliteit te hebben tussen de lokale, gewestelijke en federale beleidsniveaus.
- [8] In dat opzicht onderstreept de FRDO het belang en de originaliteit van de Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu (IRCEL – CELINE in het Frans) waarin de drie gewesten zich regelmatig op elkaar moeten afstemmen maar waarvan de opdrachten⁷ niet alle aspecten van de bescherming van de luchtkwaliteit behandelen.
- [9] Over de inhoudelijke aspecten van deze problematiek - zowel op administratief- als op beleidsniveau - wordt echter nog niet genoeg gedialoogd. Bij zijn recente werkzaamheden heeft de FRDO een gebrek aan coherentie ter zake moeten vaststellen, wat nadelig kan zijn voor alle actoren. Zo kunnen wij als voorbeeld de alternatieve brandstoffen nemen (waarover er weinig coördinatie bestaat tussen de gewesten en er duidelijke verschillen zijn in het verwezenlijken van de infrastructuur), de toegangsvoorwaarden tot lage emissiezones die verschillen naargelang de gewesten, het gebrek aan coherentie bij het uitwerken van de gewestelijke voertuigenbelasting, het gebrek aan een overlegmechanisme tussen de gewesten op het gebied van ruimtelijke ordening (terwijl het beleid ter zake de vraag naar mobiliteit fundamenteel beïnvloedt),...

---

⁶ Zie het koninklijk besluit van 18 juli 2013 houdende vaststelling van de federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling.

⁷ Oppericht door het samenwerkingsakkoord van 18 mei 1994 tussen het Brusselse, Vlaamse en Waalse Gewest inzake het toezicht op emissies in de lucht en op de structurering van de gegevens. IRCEL heeft tot doel een permanente samenwerking tussen de Gewesten te verzekeren en meer bepaald:

- het overleg inzake het beheer van de netwerken voor Luchtmeting,
- het behoud van een gemeenschappelijke wetenschappelijke basis inzake de registratie, de interpretatie van de gegevens en de totstandkoming van rapporten inzake de luchtvervuiling,
- de ontwikkeling en het beheer van een permanente structuur voor het inzamelen van de gewestelijke gegevens.

Het is daarentegen niet haar taak om het publiek te sensibiliseren over de te nemen maatregelen, hoewel zij in sommige specifieke gevallen, zoals pollutiepieken, het publiek sensibiliseert over de aan te nemen gedragingen.

- [10] **De Raad pleit voor het afsluiten van een Pact voor de luchtkwaliteit** door de overheden en administraties van alle betrokken entiteiten en waarbij alle stakeholders betrokken worden. Dit Pact zou volledig geïntegreerd moeten worden binnen het Energie-Klimaatpact, evenals binnen het Nationaal Energie Klimaat Plan (NEKP).
- [11] **De FRDO stelt voor een Interministerieel Comité voor de Luchtkwaliteit op te richten** dat tot taak zou krijgen de uitvoering van dat Pact op te volgen.
- [12] Indien er nieuwe structuren worden opgericht, vraagt de Raad evenwel om lessen te trekken uit de problemen waarmee de Nationale Klimaatcommissie te maken kreeg bij de uitoefening van haar opdrachten⁸ en om een instelling die onafhankelijk is van de uitvoerende macht (zoals bijvoorbeeld het Rekenhof) te belasten met de verificatie van de goede werking van die structuren.

2.5. Europese en internationale onderhandelingen

- [13] De Raad vestigt er de aandacht op dat **België, rekening houdend met zijn institutionele complexiteit, al zijn invloed in de Europese en internationale kringen met betrekking tot luchtvervuiling slechts kan uitoefenen indien zijn afgevaardigden een duidelijke en gezamenlijke Belgische visie kunnen uitdragen.**
- [14] Aan deze coördinatie zou een proces moeten voorafgaan waarbij de stakeholders betrokken worden, zoals dat het geval is bij de klimaatonderhandelingen.

2.6. Geïntegreerde bestrijding van vervuiling en controleprocedures

- [15] De Raad stelt vast dat verschillende recente beleidslijnen die tot doel hadden koolstofarme energie te bevorderen voor sommigen hebben geleid tot een verschuiving van de vervuilingproblematiek. Zo hadden verscheidene beleidslijnen die het gebruik van diesel aanmoedigden om de CO₂-uitstoot van de wegtransportsector te verminderen het ongewenste gevolg dat de uitstoot van andere vervuilende stoffen toenam, zoals van stikstofoxiden. Op dezelfde manier kan de verbranding van biomassa (pellets,...), die alsmaar populairder wordt als vervanging van de fossiele brandstoffen in de verwarmingssector, een belangrijke bron worden van fijn stof, waarvan de schadelijke effecten op de gezondheid bewezen zijn. **De FRDO beveelt aan om een principe na te leven tot geïntegreerde bestrijding van vervuiling, teneinde overdrachten van het ene milieu naar het andere te vermijden** (vermijden van “valse oplossingen”).
- [16] Om dit principe toe te passen, beveelt de Raad aan om de relevantie van de bestaande instrumenten na te gaan (milieueffectbeoordeling, impactanalyse van de regelgeving⁹, ...).
- [17] De Raad adviseert een **betere dialoog tussen de betrokken entiteiten over de aanwezigheid en het resultaat van de uitgevoerde controles op het naleven van de productnormen en van de toepasbare technische voorschriften**, met betrekking tot de emissiebronnen die de luchtkwaliteit kunnen aantasten. Deze dialoog zou ook een optimale informatieverbreiding moeten bevorderen.

Zoals vermeld in Bijlage 1 zijn de gewesten ondertussen bevoegd voor het toezicht op het naleven van de federale technische voorschriften die van toepassing zijn op voertuigen met het oog op hun inverkeerstelling.

---

⁸ Cf. advies over de governance op het vlak van het nationale klimaatbeleid en de hervorming van de Nationale Klimaatcommissie, 2013a12.

⁹ Cf. art. 5, § 1, van de wet van 15 december 2013 houdende diverse bepalingen inzake administratieve vereenvoudiging.

- [18] Volgens een advies¹⁰ van de Hoge Gezondheidsraad brengt een gemiddelde Belg 85 % van zijn tijd binnenshuis door. De Raad vindt het dus belangrijk te zorgen voor een goede binnenluchtkwaliteit, gezien de nauwe banden die bestaan tussen de buiten- en binnenluchtkwaliteit en het verband met de blootstelling aan vervuiling, die het belangrijkste criterium is op het gebied van gezondheid.
- [19] Beleidslijnen inzake de binnenluchtkwaliteit zouden zich kunnen beroepen op de richtlijnen van de WHO¹¹ en zouden meer bepaald kunnen handelen op het gebied van productnormen en van de sensibilisering van het grote publiek.

2.7. Informatieverspreiding en onderzoek naar de effecten

- [20] Een betere *governance* betekent dat de verschillende beleidsniveaus dialogeren om hun controleprocedures te verbeteren en ook dat alle instellingen die de luchtkwaliteit vanuit verschillende invalshoeken bestuderen met elkaar in contact staan (bijvoorbeeld IRCEL, de instellingen inzake gezondheid, de universiteiten en de centra voor land- en bosbouw).
- [21] **De FRDO beveelt aan een vlotte gegevensuitwisseling mogelijk en effectief te maken**, met het oog op de correlatie van, bijvoorbeeld, de in kaart gebrachte emissies van stikstofoxiden en de staat van de bossen of de gevallen van aandoeningen van de luchtwegen.
- [22] De Raad wijst er nogmaals op dat het voor een goede *governance* onontbeerlijk is om te beschikken over gecorreleerde cijfergegevens inzake volksgezondheid en de concentraties aan vervuilende stoffen.
- [23] De Raad beveelt de verschillende bevoegdheidsniveaus aan om onderzoek te ondersteunen om de effecten van verschillende luchtverontreinigende stoffen op de gezondheid beter te begrijpen. Met name de impact van de grootte (namelijk ultrafijne deeltjes¹²) en de chemische samenstelling van de uitgestoten deeltjes blijft in veel gevallen nog te bepalen of te specificeren.

2.8. Lucht, gender en ongelijkheden

- [24] De Raad wijst er nogmaals op dat de effecten van luchtvervuiling tot in de sociaaleconomische werking van onze maatschappij merkbaar kunnen worden. Zo zullen volwassenen op kinderen moeten passen die ziek worden door de slechte luchtkwaliteit. Die volwassenen zullen dan afwezig zijn op het werk, wat mogelijk grote gevolgen kan hebben op het verloop van hun carrière.
- [25] Bepaalde bevolkingscategorieën zijn overigens statischer dan andere, wat een weerslag kan hebben op hun blootstelling. Daardoor bestaat er ongelijkheid in de blootstellingen, ook doordat kwetsbare personen vaak in zones wonen met een slechtere luchtkwaliteit.
- [26] **De Raad beveelt bijgevolg aan om bijzondere aandacht te besteden aan kansarme groepen en aan de genderdimensie in het beleid inzake de luchtkwaliteit.**
- [27] Tot slot zou het opstellen van normen en beleidslijnen die gericht zijn op de groepen die het meest blootgesteld worden en het meest gevoelig zijn voor een slechte luchtkwaliteit, zoals kinderen, ook gunstig kunnen zijn voor de gehele bevolking in de zin van "*design for all*"¹³.

---

¹⁰ *Indoor air quality in Belgium*, september 2017, HGR NR 8794.

¹¹ *Biological indoor air pollutants: dampness and mould* (2009); *Chemical indoor air pollutants: selected air pollutants* (2010).

¹² Met een diameter kleiner dan 0,1 micrometer

¹³ Zie hieromtrent bijvoorbeeld <https://www.gezinsbond.be/childproof>

2.9. Win-winbeleid – gemeenschappelijke voordelen

- [28] **De FRDO adviseert om gemeenschappelijke voordelen te promoten tussen bepaalde beleidslijnen die zowel een invloed hebben op het verminderen van de luchtvervuiling als op het beperken van de broeikasgasemissies**, die verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering. Daarnaast leidt een bepaald beleid inzake mobiliteit, zoals deze die de nadruk leggen op het bevorderen van zachte verplaatsingswijzen (o.a. lopen en fietsen), tot een betere gezondheid van de bevolking, zowel doordat de luchtvervuiling erdoor afneemt als doordat ze voor meer lichaamsbeweging zorgen.

2.10. Van de burgers en bedrijven actoren in de strijd tegen luchtverontreiniging maken

- [29] **Tot slot wijst de Raad nogmaals op het belang van de sensibilisering van het grote publiek en van de ondernemingen om gedragswijzigingen aan te moedigen die tot een verbetering van de luchtkwaliteit zullen leiden.**

- [30] De FRDO adviseert om er niet van uit te gaan dat deze sensibilisering reeds verwezenlijkt is in alle lagen van de bevolking en ondernemingen. Het gaat immers om een noodzakelijke voorwaarde voor gedragswijziging.

De deelname van burgers aan het verzamelen van gegevens over de luchtkwaliteit en de alsmaar duidelijkere bewustwording van het grote publiek over de schadelijke gevolgen van luchtvervuiling toont aan dat het om een domein gaat waarin de bevolking bijzonder ontvankelijk lijkt te zijn voor iedere maatregel waarmee de bestaande situatie kan worden verbeterd.

- [31] Tegen deze achtergrond vindt de FRDO het belangrijk om in te zetten op gedragswijzigingen (zowel bij de bevolking als in de ondernemingen), want met enkel technologie zal het probleem niet volledig opgelost kunnen worden. Een rationeler gebruik van energie bijvoorbeeld draagt ook bij aan minder luchtvervuiling.

- [32] Verder moet men zich ervan vergewissen dat de sensibiliseringsboodschappen coherent zijn (*cf.* diesel die minder CO₂ uitstoot maar meer stikstofdioxide, de houtkachels¹⁴ die hernieuwbare energie verbranden, maar veel meer fijn stof uitstoten dan de vloeibare en gasvormige brandstoffen¹⁵,...).

- [33] Om de effectiviteit te maximaliseren, **beveelt de Raad aan om de sensibiliseringscampagnes gecoördineerd te laten organiseren door de verschillende bevoegde entiteiten**, over aspecten die vereisen dat coherente informatie op hetzelfde moment wordt verstrekt aan de hele bevolking (vervuilingspieken, preventieve maatregelen,...).

- [34] De FRDO stelt voor dat de daartoe geëigende wetenschappelijke instanties **een reeks wetenschappelijk onderbouwde indicatoren uitwerken die eenvoudig te begrijpen zijn en die de verbanden tussen luchtkwaliteit en gezondheid en hun evolutie weergeven**. Via de media zouden die indicatoren regelmatig moeten worden meegedeeld aan het grote publiek.

- [35] Ook meer dynamische indicatoren, zoals interactieve kaarten waarop de luchtkwaliteit in *real time* wordt aangegeven met vermelding van aangepaste gedragingen voor de risicogroepen, zouden in de mate van het mogelijke ter beschikking kunnen worden gesteld van het publiek¹⁶.

---

¹⁴ Zie het koninklijk besluit tot regeling van de minimale eisen van rendement en emissieniveaus van verontreinigende stoffen voor verwarmingsapparaten voor vaste brandstoffen van 12 oktober 2010, en ook de tabel in bijlage 3 van dit advies.

¹⁵ Volgens het Europees Milieuagentschap bedraagt de uitstoot van PM_{2,5} uitgedrukt in kg/GJ 0,2 en 1,5 in het geval van gasketels en stookolieketels, en dat kan zelfs oplopen tot 740 voor oude houtkachels (52 voor recentere kachels). Bron: <https://www.eea.europa.eu/publications/emep-eea-guidebook-2016/part-b-sectoral-guidance-chapters/1-energy/1-a-combustion/1-a-4-small-combustion-2016/view>

¹⁶ Zie het voorbeeld van Londen: <https://www.londonair.org.uk/LondonAir/Default.aspx>

Bijlage 1. Bevoegdheidsverdeling

Dit advies wordt uitgebracht rekening houdend met de geldende bevoegdheidsverdeling. Voor wat de luchtvervuiling betreft, zijn de elementen van dit kader de volgende:

- de gewesten behouden de principiële bevoegdheid inzake leefmilieu, waaronder het toezicht op de industriële emissies en ook de definiëring en vaststelling van doelstellingen betreffende de luchtkwaliteit. Deze competentie omvat de bevoegdheid om maatregelen aan te nemen tot vermindering van de emissies¹⁷. Zij omvat de effecten op de menselijke gezondheid die voortkomen uit het leefmilieu (blootstelling aan de emissies¹⁸);
- de federale overheid behoudt, bij wijze van uitzondering op de principiële bevoegdheid van de gewesten inzake leefmilieu, de bevoegdheid om productnormen op te stellen (ofwel regels die op bindende wijze de voorwaarden bepalen waaraan een product bij het in de handel brengen moet voldoen met het oog op, onder meer, de bescherming van het milieu¹⁹) alsook inzake de bescherming tegen ioniserende straling;
- gelet op de verschillende oorzaken van luchtvervuiling moeten ook andere bevoegdheden in aanmerking worden genomen. Dat is bijvoorbeeld zo voor de nieuwe bevoegdheden inzake verkeersveiligheid die, als gevolg van de zesde staatshervorming, naar de gewesten zijn gegaan. Het toezicht op het naleven van de federale technische voorschriften die van toepassing zijn op voertuigen met het oog op hun inverkeerstelling en de technische keuring van voertuigen die deelnemen aan het verkeer valt voortaan onder de bevoegdheid van de gewesten;
- de gemeenschappen zijn bevoegd voor de persoonsgebonden aangelegenheden en hebben tal van bevoegdheden op het gebied van het gezondheidsbeleid, zoals de activiteiten en diensten inzake preventieve geneeskunde. De federale overheid blijft bevoegd voor de nationale preventiemaatregelen;
- de federale overheid blijft bevoegd voor het wetenschappelijk onderzoek dat nodig is om haar eigen bevoegdheden uit te oefenen;
- de bevoegdheid van elk van de entiteiten op fiscaal gebied valt niet altijd samen met hun materiële bevoegdheid, maar beantwoordt aan andere toewijzingsregels (*cfr.* de bijzondere wet betreffende de financiering van de Gemeenschappen en Gewesten);
- in België zijn de bevoegdheden autonoom en exclusief verdeeld. Er is evenwel voorzien in overleg-, samenwerkings- en associatieprocessen (bv.: productnormen). De strijd tegen luchtvervuiling wordt niet vermeld bij de gevallen die verplicht het voorwerp moeten uitmaken van overleg of samenwerking. De afwezigheid van samenwerking in een aangelegenheid waarvoor de bijzondere wetgever daartoe niet in een verplichting voorziet, houdt geen schending in van de bevoegdheidsverdelende regels. Het komt echter voor dat de bevoegdheden van de federale overheid en van de gewesten dermate verweven zijn, door, enerzijds, de inhoud van het Europees recht en, anderzijds, door de hoofdzakelijk gewestgrensoverschrijdende aard van bepaalde emissies, *“dat ze niet dan in onderlinge samenwerking kunnen worden uitgeoefend”*²⁰.

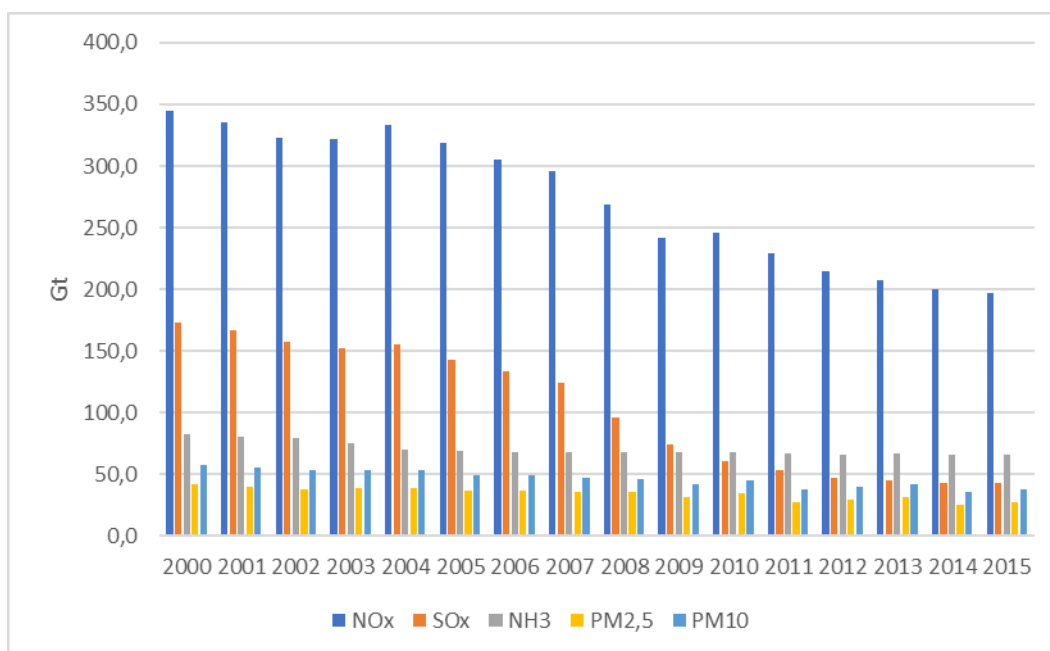
¹⁷ Grondwettelijk Hof, arrest 33/2011 van 2 maart 2011.

¹⁸ Grondwettelijk Hof, arrest 2/2009 van 15 januari 2009.

¹⁹ Grondwettelijk Hof, arrest 149/2010 van 22 december 2010.

²⁰ Grondwettelijk Hof, arrest 33/2011 van 2 maart 2011.

Bijlage 2. Evolutie van de uitstoot van atmosferische polluenten in België

Bron: www.irceline.be/en/air-quality/emissions

Bijlage 3. Bijlage bij het Koninklijk besluit tot regeling van de minimale eisen van rendement en emissieniveaus van verontreinigende stoffen voor verwarmingsapparaten voor vaste brandstoffen van 12 oktober 2010

Tabel van de rendementniveaus en emissie van koolmonoxide in toepassing van artikel 4, § 1, 1°

Toestellen	Minimum rendementniveaus In overeenstemming met de normen						Maximale waarden van koolmonoxide emissies In overeenstemming met de normen					
	Fase I		Fase II		Fase III		Fase I		Fase II		Fase III	
	continu	niet continu	continu	niet continu	continu	niet continu	continu	niet continu	continu	niet continu	continu	niet continu
Voorzetkachel NBN EN 13240	≥ 65 %	≥ 70 %	≥ 65 %	≥ 75 %	≥ 65 %	≥ 75 %	≤ 0.8 %	≤ 0.3 %	≤ 0.8 %	≤ 0.12 %	≤ 0.8 %	≤ 0.1 %
Inzetkachel NBN EN 13229	≥ 65 %	≥ 70 %	≥ 65 %	≥ 75 %	≥ 65 %	≥ 75 %	≤ 0.8 %	≤ 0.3 %	≤ 0.8 %	≤ 0.12 %	≤ 0.8 %	≤ 0.1 %
Accumulerend toestel gestookt met vaste brandstof NBN EN 15250	≥ 70 %		≥ 75 %		≥ 75 %		≤ 0.3 %		≤ 0.12 %		≤ 0.1 %	
Pelletstoveel NBN EN 14785	≥ 75 % aan nominaal vermogen		≥ 80 % aan nominaal vermogen		≥ 85 % aan nominaal vermogen		≤ 0.04 % aan nominaal vermogen		≤ 0.03 % aan nominaal vermogen		≤ 0.02 % aan nominaal vermogen	
Ketel-kachel NBN EN 12809	≥ 75 % aan nominaal vermogen		≥ 75 % aan nominaal vermogen		≥ 75 % aan nominaal vermogen		≤ 0.3 % aan nominaal vermogen		≤ 0.12 % aan nominaal vermogen		≤ 0.1 % aan nominaal vermogen	
Ketel NBN EN 303-5	≥ 75 % aan nominaal vermogen		≥ 75 % aan nominaal vermogen		≥ 75 % aan nominaal vermogen		≤ 5 gr/Nm ³ aan nominaal vermogen		≤ 3 gr/Nm ³ aan nominaal vermogen		≤ 1.5 gr/Nm ³ aan nominaal vermogen	
Open haard NBN EN 13229	≥ 65 %		≥ 65 %		≥ 65 %		≤ 0.8 %		≤ 0.8 %		≤ 0.8 %	

De fase I treedt in werking 1 jaar na publicatie van het KB.
 De fase II treedt in werking 3 jaar na publicatie van het KB.
 De fase III treedt in werking 6 jaar na publicatie van het KB.
 Gezien om gevoegd te worden bij ons besluit van 12 oktober 2010 tot regeling van de minimale eisen van rendement en emissieniveaus van verontreinigende stoffen voor verwarmingsapparaten voor vaste brandstoffen.

Bijlage 4. Stemgerechtigde leden van de Algemene Vergadering die hebben deelgenomen aan de stemming over dit advies

Ledengroep	Stem VOOR	Stem TEGEN	ONTHOUDING	TOTAAL
Voorzitter en ondervoorzitters				
Magda Aelvoet	+			
Mathias Bienstman	+			
Oliver Van der Maren	+			
Mathieu Verjans	+			
<i>Totaal op 4 met stemrecht</i>	4	0	0	4
NGO's voor milieubescherming				
Olivier Beys	+			
Céline Tellier	+			
Gwendoline Viatour	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	3	0	0	3
NGO's voor ontwikkelingssamenwerking				
Jan Van de Poel	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	1	0	0	1
Werknemersorganisaties				
Giuseppina Desimone	+			
Nilüfer Polat	+			
François Sana	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	3	0	0	3
Werkgeversorganisaties				
Vanessa Biebel	+			
Ann Nachtergaele	+			
Diane Schoonhoven	+			
Piet Vanden Abeele	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	4	0	0	4
Jeugdorganisaties				
Herlinde Baeyens	+			
Elliot Herman	+			
<i>Totaal op 2 met stemrecht</i>	2	0	0	2
TOTAAL van de stemmen op 24 leden met stemrecht	17	0	0	17

Bijlage 5. Vergaderingen voor de voorbereiding van dit advies

De werkgroepen “Energie en Klimaat” en “Productnormen” van de FRDO hebben op 1 maart, 16 maart, 29 maart, 17 april en 25 april 2018 vergaderd om dit advies voor te bereiden.

Bijlage 6. Personen die meewerkten aan de voorbereiding van dit advies.

Voorzitterschap

Prof. Delphine MISONNE (USLB) – co-voorzitster van de WG “Productnormen”
Prof. Jean-Pascal VAN YPERSELE (UCL) – voorzitter van de WG “Energie en Klimaat”
Dhr. Romain WEIKMANS (ULB) – vice-voorzitter van de WG “Energie en Klimaat”

Leden en hun vertegenwoordigers

Mevr. Magda AELVOET (Voorzitster FRDO)
Dhr. Steve BRAEM (OECO)
Mevr. Antoinette BROUYAUX (Associations 21)
Mevr. Charline CAUWE (Conseil de la Jeunesse)
Mevr. Yu-Ting CHEN (DETIK)
Dhr. Pieterjan DEBERGH (VBO)
Dhr. Jacques DE GERLACHE (GREENFACTS)
Mevr. Inge DHUYVETTER (BFP)
Mevr. Clémence JANSSENS (Conseil de la Jeunesse)
Dhr. Billy MURAILLE (OECO)
Mevr. Aurélie NOIRET (FWA)
Mevr. Sophie POIDEVIN (FEBIAC)
Mevr. Maggi POPPE (NVR)
Mevr. Diane SCHOONHOVEN (Boerenbond)
Dhr. Fredrik SNOECK (ACV)
Mevr. Laurien SPRUYT (BBL)
Dhr. Sébastien STORME (FGTB)
Dhr. Patrick VAN DEN BOSSCHE (AGORIA)
Mevr. Caroline VANDER HEYDEN (Boerenbond)
Dhr. Olivier VAN DER MAREN (VBO)
Dhr. Piet VAN THOURNOUT (Fedustria)

Uitgenodigde experts

Mevr. Catherine BOULAND (ULB)
Dhr. Tim CASSIERS (BRAL)
Dhr. Liévin CHEMIN (BRAL)
Mevr. Claire COLLIN (FOD VVVL)
Dhr. Frans FIERENS (irCEline)
Dhr. Wouter LEFEBVRE (VITO)
Dhr. Izay NOTI (FOD Mobiliteit)
Dhr. Luc INT PANIS (VITO)
Mevr. Anne-France RIHOUX (FOD VVVL)
Dhr. Roeland SAMSON (UAntwerpen)
Dhr. Fabrice THIELEN (FOD VVVL)

Secretariaat

Dhr. Marc DEPOORTERE

Dhr. Alexis DALL'ASTA

Dhr. Fabrice DEHOUX

Mevr. Chris SCHUURMANS